Часом йому самому здавалося, що живе в цій хатині край села відтоді, як Старий запалив на небі першу свічку. Потім люди назвали її Зорею.

Тепер зірок тих навіть Чортові не злічити.

Перше до нього щоночі навідувалися. Стукали у віконце. Ротате обличчя тулилося до шибки:

— Тобі завтра сонце піднімати. На черзі...

Дідько, зіщулившись у своєму кутку, відмовчувався. Гонець для певності ще раз дзенькотів об скло. Відтак шепіт трави під ногами гостя потроху віддалявся.

Згодом перестали кликати. Певно, забули. Стежка до вікна поросла споришем та лободою. На призьбі щоліта викохувалася рясна нехворощ. Узимку вітри, догоджаючи Дідькові, вивершували навколо його оселі кучугури снігу аж до бовдура. Об таку пору ставало зовсім тихо, тільки мишва несміло шолопотіла в підпіллі та подеколи, опівночі, в димар шугала тутешня Відьма — старе, шпетне бабисько. Чорт не любив її. Відьма багато галасувала, безугавно лящала чужими, підхопленими на Лисій горі словами, метлялася по хаті, обриваючи павутиння. А крізь той гамір, гук, горготню проступав чорний жах перед смертю — стара боялася вмирати.

Хоч грати з Відьмою в карти Чорт не відмовлявся — непомітніше збігав час. Він кивав Сніговицям, Сніговиці припадали до шибок, тримаючи на блідих долонях іскринки-каганчики. Хата повнилася холодним синім блиманням. Стара, тасуючи карти, безсоромно шахраювала, тільки обіграти б господаря. Нещирість гості веселила Чорта — він бачив карти наскрізь.

А сонце сходило і без нього — юне, рожеве.

Правда, бачив його Чорт хіба що в години безсоння. Відколи поселився в хатині, вподобав присмерки. Вкладався спати під ранок, тільки-но в небі чувся посвист — то чорти з усієї землі летіли на схід піднімати сонце. Увечері його будили цвіркуни. Спроквола розплющував очі: останні червонокрилі птахи пливли з хатини. Стіни гасли, смутніли, піч повніла й набурмосювалась. Визирав у вікно — на заході ще палахкотіло горно, але не було кому роздмухувати його, і жар остигав, закутувався в сивий попіл. Червоні птахи злітали в небо, і крила їх танули, губились у синюватій безвісті. Небавом з тієї туманистої сині проступали бліді личка зірок. Припізнілі вози, далеко обминаючи Дідькову оселю, вертали з поля. Баби стишували голоси і хрестилися. "Жив! Жив!" —лементували на сухій вербі горобці. Цвіркуни безсоромно славословили Ніч.

— Геть! — гукав Чорт до горобців, і горобці дружно випурхували з гілля, летіли в село.

— Цитьте! — казав цвіркунам. Цвіркуни злякано німіли.

І тоді облягала тиша. Чорт широко розплющеними очима дивився в сутінки, що котилися з поля, — легкі сірі хвилі. Дідькове серце солодко й смутно щеміло. Сутінки повнили хату, піч і стіни тонули в них, Чорт лишався наодинці з собою. Рипіли двері. Марухи, шерехтячи босими ногами, вносили білі, як мисяць-підповень, свічечки. Чорт нетерпляче махав рукою — Марухи гасили свічки і зникали. Нечутно ступав до села повз Дідькову оселю. Сон у довгій білій сорочці. Хата розкривалася, неначе квітка нічної красолі, стіни вже не заступали сухої верби, а крізь стелю світилися ще білі, немічні зорі. Час ледве ворушив крильми, а потім зовсім спинявся, завмирав.

— Живу... — солодко простогнав Чорт, і дві радісні сльози покотилися з його очей по щоках, упали на долівку. Два стебельця

бузини випнулися на тім місці з землі, подибали на призьбу й стали під вікном, ніби на чатах.

— Живу... — знову прогучав Чорт. Це були найкращі хвилини його життя — на межі дня і ночі.

Тоді сідав під сухою вербою й свистів, глушачи пісні та дівочий порсск, що долітали з села. Пуп'янки зір тільки починали розпускатися, і Чорт любив їх, присмеркових. Пізніше, коли зорі будуть вповні, він на них і очей не підніме. Кажани линули над самісінькою землею, та, зачувши Дідька, стрілами шугали в небо.

Чорт щасливо, супокійно усміхався.

Десь опівночі Дідько чимчикував до млинівки — змолоти тютюну. Гукав Сон. Той клав свою долоню на чоло млиняру. Чорт пускав колесо. Сокотіла, полохаючи рибу, вода в корцях. У млині пахло борошном, мишами, скреготіли жорна, єрма тремтіли. Дідько тримав під мучником пригорщі, доки вони не наповнювалися доверху тютюновою трухою. Тоді, звісивши до води безп'яті ноги, сідав на греблі, висипав на стежку тютюн, брав його по дрібці, нюхав і голосно, з насолодою чхав.

Місяць-повня, круглий та білий, наче жорно, гойдався над незворушною землею. Хрести могилок темніли на березі річки. Од цвинтаря по крутій місячній дорозі чиясь грішна душа, ковзаючи і спотикаючись, тягла вгору велетенську мажу.

"Врешті, сонячне світло — лише манлива хвиля, що її неминуче заступає Морок, — думав Чорт. — Який сенс важити життям, піднімаючи в небо це розжарене опудало, якщо воно за якісь години знову котитиметься вниз? Скажіть, коли ваша ласка, який сенс? А вони, дурники, все ще сподіваються сотворити світ заново. Воістину, і на землі, і на небі не знайдеш і дрібки мудрості!.."

Очамрілі від Дідькового тютюну, щуки вистрибували з річки, блискали під Місяцем, наче шаблюки злих вояків, і хапали у водянім дзеркалі тьмяні відбитки зір. Зеленкуваті раки хутко виповзали на білий пісок.

Якось його розбудили серед білого дня. Яскраве світло хлюпнуло у вічі — аж защеміло. На порозі стояв худенький, згорьований чоловічок із солом'яним брилем у руках.

— Чого тобі? — буркнув Чорт, ледве стримуючи роздратування.

— Прошу пана Дідька пустити нас у комірне. Погорільці ми. Увесь хутір вогнем узявся, нема де подітися. Я — з жінкою, а вона вагітна, уже на часі. Хоч живим у яму лягай...

— Я що тобі, ґазда? — вишкірився Чорт, затуляючись волохатою долонею од сонячного променя. — До людей ступай, а чортів я не радив би чіпати, бо й того позбудешся, що маєш.

— Я вже нічого не маю, пане Дідьку, — мовив чоловічок, беручись за клямку дверей. — Окрім жінки. Так ваш брат над нею не вільний, бо то чиста душа.

— Іди, іди, звідки прийшов, — неприязно проказав Чорт.

За образу варто було якусьману кликнути на зайду, але дуже спати хотілося. Повернувся на інший бік і одразу заснув.

Прокинувся от гуркоту граму. Над хатою бухикало, тріщало, важелезне каміння котилося по небесній тверді. "Знову Старий розквоктався, — подумав Чорт. — Певне, чимось наш брат допік. Ганяє куцих. А може, сп'яну..."

Дощ за вікном лив як із відра. Крізь сіру пелену — дві постаті під сухою вербою. Чоловічок у брилі і молодиця, завинена в хустку, черевата. Тулилася до дерева, поклавши на живіт долоні.

Дідько хутко заплющився, але жінка з руками на вип'яченім череві стояла в очах. Опустив руку, торкнувся пальцями округлої, паче живіт молодиці, землі. Із землі щось пульсувало, переверталося, пнулось до світла. "І земля вагітна, — подумалось Чортові. — Ця завжди вагітна.

Плодяться, плодяться, а Дідько сонце для них викочуй на небокрай, спалюючи себе, наче куль соломи... Тільки ж який дурень у грозу стає під суху вербу? Старий жодної не промине, обов'язково вцілить..." Дивуючись із самого себе, розчинив вікно і на повен голос, пересилюючи стогін неба та лопотіння дощу, гукнув:

— Гей ти, чоловіче! Хто тебе вчив у грозу під вербою ховатися?

— А куди маю дітись? — хмуро відказав той і одвернувся.

— Ну... Ходіть уже до хати, — мовив по хвилі Чорт, не в змозі одірвати погляд від живота молодиці. — Грозу пересидите...

Чоловік поклав на плече клунок з пожитками, молодиця взяла з-під верби баняк, і вони ступили до сінець. Уже були в хаті, коли небо з тріском розірвалося навпіл, і вогняна стріла влучила у вербу. Дідькові гості перехрестилися.

— Не поспішайте хреститись, — холодно скривився Чорт. — Не в церкві.

Раптом баняк вислизнув з жінчиних рук, грюкнув об долівку й покотився до підпіччя. Молодиця вхопилась за поперек, сіла на поріг. Судома перехльоснула її миловидне лице.

— Почалося! — зойкнув чоловічок, підхоплюючи жінку. — Вибачайте нам, пане Дідьку, але почалося! Катерино! Катерино!..

Дістав з мішка сірячок, постелив на лежанку. Уклав молодицю. Відтак розгублено забігав по хаті. Жінка стогнала. "Які ці люди гармидерні!" — Чорт уже жалкував, що змилувався над погорільцями.

— Чого метушишся, чоловічку?

Той настрополохано озирнувся:.

— Родити має. А де тепер ту повитуху шукати? Води б зігріти, а як? Усе мокре, така лея...

— На горищі колись солома валялася...

— Хай бог тобі здоров'я дає, пане Дідьку, — проказав чоловічок і метнувся з хати.

— Дасть,— посміхнувся Чорт.

Гість засунув у піч баняк з дощовою водою, поклав у челюсті віхоть соломи. Дістав з кишені кресало, вишневу губку. Бив кресалом по каменю, сипалися іскри, але вогка губка й не думала тліти. "Які безпорадні ці люди", — подумав Чорт і гукнув у сіни:

— Маруха, вогню!

Тієї ж миті віхоть спалахнув. Псі челюстях печі застрибали червоні виблиски. Жінка стогнала. "Хай як знають.— Дідько згорнувся у своєму кутку калачиком і прикинувся, що засинає.— Хай як знають. Що мені до них?"

Не знати, скільки часу спливло. Можливо, чорт справді задрімав. Нежданo крізь безбарвність затишку пробилося нове відчуття: воно тривожило, баламутило душу, ніби хтось залишив відчиненими і хатні, і сінешні двері. Вітряні веретениці снували по підлозі, сягали кутка й шпигали Дідькове тіло. Відтак веретениць зарясніло, і об'явився біль. Перше тільки дразливий, потім уже глибший, різкіший, буцімто з Дідька плели вірьовки. Чорт кліпнув віями — було вже темно, під піччю цвірчали ніким не вгамовані цвіркуни; раптом нечуваний досі Дідьком зойк заглушив усі нічні звуки. Навіть грішники на самому дні пекла так не репетували. Од того зойку Дідька зсудомило. І знову веретена впились в тіло, вивертаючи нутрощі. Чорт, дряпаючи нігтями глину, покотився по долівці.

— Маруха, свічки... — ледь видихнув.

На підвіконні, на комині, у мисниках заблимали вогники. Чорт побачив зжовкле, пітне обличчя жінки: скусані губи, більмаки вирлатих очей, скорчені пальці у волоссі. Чоловічок м'яв у руках бриля, жалібно дивився на господаря: — Я в цім не знаюсь, пане Дідьку. Хіба я коли бабив? А вона вперше родить...

Тієї ж хвилини жінчині пальці поповзли по тілу до високого півкулястого живота. В цьому повільному русі було щось насторожуюче, жахаюче. Обличчя напружилося, тіло виструнчилось, відтак скинулось угору, паче риба у верші, і знову зойк стьобнув по синіх вікнах. "Як вони важко родять, людці..." — Чорт конав од болю, бо дуже близько од нього була ця жінка, якій боліло. Він вчинив помилку, дозволивши погорільцям переступити поріг своєї хати. Хто впустив до хати, той впустив у себе. Хіба він і його хата — не одне й те ж? Але ж навіщо? Невже вони, бідолашні, не знають, що все одно помруть: і ті, що родять, і ті, кого родять?

Молодиця затіпалась у чоловікових руках, аж гойднулись та відступили назад свічки, що на комині. Чорта знову скрутило — ламало, шматувало, ніби він мав ось-ось родити. Приповз до печі, зіп'явсь на

коліна. Тієї ж миті свічки погасли, у хаті стало темно й тихо, ніби сам Морок ступив на поріг. Навіть породілля примовкла. Було чути лише, як із стріх крапле дощова вода. Чорт мовив у челюсті декілька слів. За хвилю вікна червоно блиснули, в комиш гупнуло і посеред хати забовваніла постать давньої Дідькової знайомої — Відьми.

— Бабила колись? — прошепотів пересохлими вустами Чорт.

— Бабила, бабила, тільки замолоду, ясновельможний, — заторохтіла Відьма. — Гадкуєш, завжди була така порохнява? Та усеньке село колись...

— Зроби, що треба, — обірвав її мову Дідько, киваючи у бік лежанки. — Лише без балощів...

— Слухаю, ясновельможний.

Знову спалахнули свічки. Помолоділа, добріша з лиця Відьма ступила до породіллі. Чорт забрався у свій куток. Чоловічок, одісланий Відьмою, стовбичив при порозі. Баба поклала на живіт молодиці сухеньку руку. Жінка притихла. Баба засукувала рукави кофтини. Чорт з полегкістю зиркнув у вікно: Місяць уже викотився, висів над млином. Час тютюн молоти. Сьогодні він так і не натішився присмерками. Гості завадили. Швидше б уже родила — і випровадити. Вернути колишній спокій. Хай плодяться, хай ростуть, хапаються за чуби, вмирають. З нього досить цієї хатки край села і сутінків.

Раптом зойк, ще пронизливіший, болючіший, страшніший, ніж усі попередні зойки, гойднув хату. Здавалося, стіни впали, земля дрібно-дрібно задрижала, а самого Чорта вивернули навиворіт. Тупі пили шматували поперек. Відчуваючи, що далі терпіти несила, що він зараз волатиме жахніше, аніж породілля, Чорт звівся на ноги, гукнув нетерпляче: "Сон! Сон! — і, немов підкошений, упав у його рятівні долоні.

І розбудив його теж Сон. Буцімто з Чорта стягли теплого кожуха — стало зимно.

— Рука затерпла, — тихо мовив Сон. — Якась бездонна ніч. Мені вже давно час на спочинок. Але зараз я тебе знову присплю.

— Не треба.

Дідькове тіло спочивало у приємній втомі та легкості, ніби після лютої борні, в якій переміг. У хаті теж було тихо і супокійне. Звільна дихала на лежанці молодиця. Долоня Місяця спочивала на ночвах, підвішених до сволока. Чорт підвівся, ступив ближче. В ночвах, сповите білим ганчір'ям, лежало щось крихітне, з видовженою, схожою на глечик, голівкою, дуже смішне в своїй мализні. Воно навіть дихало тихо, мов свічка.

"І стільки мук заради цього кавалка? Які нерозумні люди..." — хотілося звично подумати Дідькові. Але звично не думалось.

— Тимчасовість, мить, бганка в морі, а теплий, — оскалив зуби.— Парость...

Відтак звів руки над ночвами — грівся. Од крихітного щойно народженого тіла віяло живим і чистим, наче полум'я червоної ружі, теплом. Тепло те, пестячи Дідькові долоні, розливалося по всьому тілу, розтоплюючи віковічну кригу душі: щось нове, незнане, дивовижне лоскотало й тривожило Чорта.

Вийшов надвір. Ніби мимохідь зирнув угору — небо було чисте, а зорі — пишні, наче річні лілеї. До Дідька підпливли запахи молодої кропиви, лободи, неба, води, підпливали запахи молодої кропиви, лободи, уся земля, розбуджена весною, переповнена соками, дрімотна й тиха, як сяєво Місяця. Вперше розхотілося сидіти під сухою вербою й пересвистуватися з вітром. Продерся крізь бузину — в поле, ступив на

розімлілу після теплої зливи ріллю. Відчув, як тисячі, мільйони паростків, таких, як там у ночвах, вишпиговуються до світла із земної товщі.

— Скільки їх, і всі прагнуть сонця, — жахнувся Дідько. — І всі чекають, що під ранок хтось його викотить для них.

Колючі мурахи повзали по ногах, а в глибині тіла знову оживав біль.

"Землі теж болить, коли родить, — подумав Чорт. — Навіть уявити ту муку важко. Але ж родить..."

Крізь біль, муку відчував радість землі, що народжувала, радість парості, яка народжувалась, і добра заздрість сповила його серце смутком.

Вернувся до хати. На призьбі, завинений у мішок, ловив дрижаки чоловічок.

— Гаразд, приймаю у комірне, — глухо проказав Чорт, зиркаючи на вербу, що тільки й лишилася суха та мертва цієї весняної ночі. — Жменею молотого тютюну дячитимеш щотижня. Тільки жінці перекажи, хай кутка мого не білить...

— Помагай тобі біг, пане Дідьку, — проказав чоловічок, підводячись із призьби та низько вклоняючись.

— Який там біг... — зітхнув у сінцях Чорт.

Ступав навшпиньки через хату, щоб не розбудити немовля й молодицю. Але в ночвах все одно ледь чутно ворухнулося. Чорт присів на долівку і легенько гойднув колиску. Вгорі, на сволоку, тихо рипнули вервечки. Немовля примовкло, знову задрімало. Сон, геть укоськаний роботою, заманячив поблизу.

— Така довга ніч, — знову поскаржився. — Сил уже немає. Швидше б ранок.

І побіг, його знову кудись покликали. Чорт, підібгавши ноги, сидів на підлозі, гойдав колиску — йому вже давно не було так гарно. Зненацька почув важку спішну поступ, і в грудях його неприємно схолодало, а плечі опустилися. За вікном прогучав голос:

— Мало чортів зібралося. Багато хто свого кутка тримається. А вже давно на часі сонце піднімати.

Гість трохи зачекав на відповідь, тоді зітхнув і подався далі. Чорт зіщулився, боячись поворухнутися. Раптовий тужний страх здавив горло. Ніби побачив громовицю, якою Старий цілився у його вербу. Голосно заплакало немовля.

— Цить, цить, — підхопився Чорт, узявшись до колихання чужими, здерев'янілими руками.

Тієї ж хвилини на лежанці скинулася молодиця, глянула на Дідька широко розплющеними очима, обіруч вхопила дитину. Чорт вийшов з хати. Раптом закортіло понюхати тютюну. Прошкував до млина по струпчатій полівці — земля теж помітно дерев'яніла, тужавіла. Місяць, блідий, хирлявий, уже тулився до обрію. По сірому холодному небу плуганилась у бік цвинтаря тінь, запряжена у мажу.

А на сході й не рожевіло. Млинар тупцював у хижі. Сну поблизу не було. Чорт пішов понад річкою. За очеретами, в березі, брьохалися русалки. Вибігли назустріч Дідькові, довгокосі, у вінках з осоки, закружеляли навколо зеленкуватим манячінням, загукали:

— Полин чи петрушка?

— Полин, — хмуро одказав Чорт, сідаючи на траву. Русалки наполохано стрибали у воду. Розчісували волосся, бавилися з рибами, вервечились по річці. Та з кожною миттю гомін їхній вгасав, як гаснуть під ранок зорі.

— Час додому, дівчатка, — шелеснуло над водою.

— Мабуть, сонце вже ніколи не з'явиться.

— Швидше на дно, подружки!

— Холодно, холодно, холодно!

Прошелестіло — стихло. Тільки темні бганки по воді. А з неба падали білі птахи — тривожно ячали, збивалися на лузі в гурти й застигали, наче снігові замети. Молоді пагони осоки в'янули, облягали на воду. У березі вже подзвонював дрібними крижинками шерет. Чорт спроквола пішов до хатини. Мертвіюча земля сумно гула під його ногами.

"Хай ще сьогодні ми викотимо сонце на небосхил, хай... — бурмотів до себе. — Але ж це знову одна мить життя — день. Крихітна піщинка у морі часу. Де певність, що завтра сонце теж піднімуть? Чортів і зараз жменя. А сьогодні добра половина нас, як не більше, ляже кістьми. Я згоден загинути, якщо Старий скаже: хлопці, підніміть сонце ще раз, і це — назавжди, ніч уже ніколи не наступить, повік буде сонячний день".

Але ж Старий так не скаже. Небо мовчатиме, як мовчало досі. А Чорт мусить полишити затишний куток і ризикувати життям, ніби воно в нього нічого не варте, ніби він матиме інше...

Дідькові груди стислися од жалю до себе.

Серед колючої пітьми червоно теплилися хатні вікна. Чорт прочинив двері — челюсті печі лизало полум'я. Просто вогню сиділа молодиця з

немовлям. Мале смоктало грудь. По білому жіночому тілі гуляли блимавки. Чоловік кутав її плечі сірячком. Чорт забився у свій куток. Хата теж застигала, мертвіла. Крижаніла покрівля, волога після дощу, щулилися стіни, покректував холонучий черінь, клякнули цвіркуни, і все те віддавалось у Дідьковій душі глухим, глибоким болем. Загупало під вікнами, тривожний голос гінця бився в шиби:

— Чортів лишилося мало, ми не в силах викотити сонце. Якщо хочеш, аби ніч скінчилася, швидше лети на поміч. Я приходжу востаннє...

— Не піднось дитину так близько до вогню, — мовив чоловічок.

— Воно ніколи не побачить сонця, — заплакала молодиця, і рожеві крапельки сліз упали на долівку. — Хай хоч тепло відчує...

— Все одно колись би померло, — меланхолійно відказав чоловік, ледве ворушачи вустами. — Як і ми.

— Але ж ми щасливіші — ми бачили сонце. Коли б то моя дитина прожила на світі хоч один день... Вночі народитись і вночі померти... Навіщо ж я стільки мук прийняла?

Чорт звівся на ноги — груди відтавали, тіло ставало легким, як вітер. Проходячи повз молодиці, кинув грубувато:

— Якщо не повернусь, малюкові твоєму хату відказую. Жінка звела на Дідька заплакані очі, в них жевріла надія. Хата теж стрепенулась, відганяючи кволий, передсмертний сон. Чорт пробіг м'якими пальцями по мершкуватім, червонім личку дитини, легко зітхнув і вийшов надвір. Не було ні Місяця, ні зір, ні неба — сама пітьма. Підняв руки, свиснув і шугонув у темну безвість.

Здалося, він летить уже вічність, а попереду жодного просвітку. "Невже заблукав?" — стурбувався Чорт: добру тисячу літ він не ступав

далі млина. Аж ось на обрії ніби гранат достиг: червоно-сиза зірниця. Гранат ріс, доки не став променем, що вигулькував з-за краю землі і червонив шмат неба. У березі одвічного океану бурились невидимі хвилі, їхній клекіт покривався ґвалтом, лементом великого стовписька. Одразу стемніло. Потім грізно дихнуло варом. Гарячий крутень завирував навколо Дідька. Чорт ковзнув по його веретену на землю. З прірви, неподалік океану, пашіло вогнем.

І він зрозумів, що десь там, унизу, сонце.

Чортів було навколо — страшенна сила. І живих, і мертвих. Обсмалені тіла — в червоних відблисках — кривавили усю царину навколо прірви. Юрмище пекельни-ків, дідьків, куцих, водяників, домовиків, лісунів, очєретя-ників безладно тупцювало навколо довжелезних гаків та линв.

— Чи всі чорти зібралися? — раптово пролунав над натовпом чийсь владний голос.

— Усі, усі! — загукали з боків, мабуть, гінці.

— До праці, товариство!

І стало на царині тихо. Лише океан шумів, б'ючись грудьми об кам'яний берег. Чорти мовчки взялися за гаки і ступили до прірви. Передні одразу ж упали під ноги товариству, та лави на них не зважили: ішли на приступ. Чорні тіні метались по червоному полю.

Дивно, але Дідькові аніскілечки не було страшно. Навіть коли думав, що ось-ось передні впадуть і він лишиться віч-на-віч із сонцем. Якась дужа сила підхопила його на своє могутнє крило і несла вгору та вгору. З тієї вишини бачилося стільки, що аж мліло у грудях і сльози котилися з очей од незнаної досі радості. Не шукав сенсу в пожертві, не думав, чи підніматиме хто сонце завтра. Знав одне: він мусить підняти його

сьогодні — хай дитинча, яке народилося вночі, побачить світло. А там — що буде.

Нарешті гаки торкнулися тверді. Лави стояли зовсім близько од країв прірви, і було так жарко, що жевріли обличчя.

— Товариство, дружно! — знову продзвеніло над цариною, і чорти підважили сонце, але сонце навіть не здригнулося.

— Товариство, дружніше! — покотилося над берегом, пересилюючи гомін океану.

Дідько обіруч вхопився за гак і наліг на нього, відчуваючи, що так само вчинили навколо мільйони побратимів. По краплі вичавлював себе в цей спільний порух: до дна, до останнього подиху — і вже ані сумнівів, ані тихих присмеркових радощів, ані його самого, колишнього. Натомість існував новий Дідько — мільйоннорукий. Він до останку розчинився у гурті.

І гак переважився: щось загуло, засичало, заклекотіло під землею. Раптом червоно-малинова, в блаватній намітці куля випливла з прірви. Наляканий океан видихнув пару і відступив, оголивши дно, а шереги чортів упали, скошені язиками полум'я, ніби трава косою. Сонце спинилось і загойдалося над самісінькою землею, ладне щомиті скотитись назад, у прірву.

— Воно падає! Тримаймо! — заволав Дідько, не впізнаючи власного голосу: таким могутнім та пристрасним він видався.

Міцніше стис держално гака — на царині зводились усі, хто ще мав силу звестися. Тепер Дідько ішов перший. З кожним кроком вогняна хвиля ставала палючіша. І коли руки ладні були розімкнутись, а ноги — підломитися, він думав про молодицю, яка так важко родила вночі... "У

цьому є якийсь сенс — родити і піднімати сонце. Чвари, бійки, бруд буденності, все одно сенс є. Життя..."

Тіло поволі згоряло, і болю не було меж.

Тисячі гаків звелися, підперли кулю, що дихала палом, штовхнули її вгору. Розбурхане сонце, засіваючи берег вогняними бризками, легко покотилося по крайнебу.

Земля щасливо затремтіла, ніби в коханні.

Дідько лежав на опалених тілах — помирав. Знав, що помирає, чув, як земля по краплі всотує його сили. Чорти, хто залишився в живих, чвалали до води. Черпали повні пригорщі, бризкали позад себе — з кожної бризки народжувався молодий чортик. І вже було їх на березі без числа. "А я, легкодухий, боявся що завтра не буде кому піднімати сонце, — подумав Дідько. — Старий знався на своїм ділі, коли творив світ".

І він потяг своє чорне, дотліваюче тіло по оранжевому піску — до океану...

1967